

SIMONUI DAUKANTUI – 230

Tarp iškiliausių Žemaitijos ir visos Lietuvos mokslo, kultūros žmonių – 1793 m. spalio 28 d. Kalviuose (Lenkimų sen., Skuodo raj.) gimęs Simonas Daukantas – lietuvių tautinės sąmonės žadintojas, pirmasis istorikas, rašęs Lietuvos istoriją lietuvių kalba. Jis žinomas ir kaip vertėjas, kalbininkas, tautosakininkas, XIX a. žemaičių lietuviškojo kultūrinio sambūrio dalyvis.

Simoną Daukantą 1793 m. spalio 29 d. Lenkimų bažnyčioje pakrikštijusio tada čia altarista dirbęs kunigas Simonas Lopacinskis, kurį jis yra įvardijęs ne tik globėju, bet ir gimine. S. Daukantas mokėsi Kretingos pradinėje, Žemaičių Kalvarijos 4 klasių mokykloje, Vilniaus gimnazijoje, vėliau studijavo Vilniaus universiteto Literatūros ir laisvųjų menų, Moralinių ir politinių mokslų fakultetuose. Universitetą baigė 1822 metais (teisių magistro diplomą gavo 1825-aisiais).

Po studijų išvyko į Rygą, kur dirbo Rygos generalgubernatoriaus raštinėje. 1835 m. tapo Petrapilio (dabar Sankt Peterburgas) Senato valdininku. Čia ilgą laiką dirbo padalinyje, kuris buvo atsakingas už Lietuvos metriką, todėl turėjo galimybę tyrinėti ją ir kitus archyvinius dokumentus.

Gyvendamas Rygoje ir Petrapilyje palaikė glaudžius ryšius su Lietuvoje likusiais savo bičiuliais, rūpinosi Lietuvos reikalais. S. Daukantas ir jo bendražygių nuoseklaus darbo dėka 1841 m. caro valdžia leido Lietuvoje steigti lietuviškas parapines mokyklas. Tai sudarė sąlygas legalizuoti iki to laiko Lietuvoje slapta įkurtas ir veikusias lietuviškas mokyklas, toliau puoselėti lietuvių kalbą.

Lietuvos ateitį S. Daukantas siejo su jos kultūriniu atgimimu. Jis nuolat ieškojo lietuvių tautos istorijos šaltinių, tyrinėjo juos, lietuviškai rašė knygas, ir, siekdamas kelti tautos savigarbą, vertės suvokimą, kiek tik leido jo sugebėjimai, švietė tautą.

S. Daukantas XIX a. I p. buvo žemaičių lietu-

Simono Daukanto (1793–1864) portretas. 1850 m. Dailininkas Jonas Zenkevičius (1825–1888)

viškojo sąjūdžio, kuris siekė padėti kultūrinius pamatus moderniai lietuvių tautai, dalyvis. Šiam sąjūdžiui priklausė ir jo bičiuliai Liudvikas Adomas Jucevičius, Dionizas Poška, Kajetonas Nezabitauskis, Jurgis Pliateris, Simonas Stanevičius, keletas kitų žemaičių. S. Daukantas palaikė glaudžius ryšius ir su savo žemiečiu botaniku, taip pat dideliu lietuvių kalbos puoselėtoju, botaniku, kunigu, pranciškonų vienuoliu, pamokslininku, vienu iš žemaičių rašybos pradininkų Jurgiu Pabrėža. Jis bendradarbiavo ir su istoriku Teodoru Narbutu, daugeliu kitų

Klėtelė Simono Daukanto gimtojoje sodyboje Kalvių kaime (Skuodo raj.). Joje įrengta ekspozicija pasakoja apie du šio krašto mokslo vyrus – Simoną Daukantą ir Jurgį Pabrėžą. D. Mukienės nuotrauka

Ekspozicijos S. Daukanto klėtelėje (Kalvių k., Skuodo raj.) fragmentai. D. Mukienės nuotraukos

iškilių Lietuvos mokslo, kultūros veikėjų.

S. Daukantas pirmasis teoriškai apibrėžė, kuo skiriasi tauta nuo valstybės. Anot jo, tautai būdinga sava kalba, visuomeninė santvarka, kasdieninio gyvenimo papročiai. Pasak S. Daukanto, kalba, o ne valstybingumas, yra pagrindinis tautos skiriamasis bruožas. Tautai jis priskyrė valstiečius. Tai prieštaravo ano meto bajoriškajai tautos sampratai. S. Daukantas pasisakė už baudžiovos panaikinimą.

Savo darbuose jis plėtojo Švietimo ideologiją. S. Daukantas rašė savo tautai, jis norėjo, kad visi suprastų tai, ką jis rašo, todėl stengėsi kuo mažiau

savo tekstuose naudoti mokslinių terminų. Tokia jo istorijos raštų stilistika priskiriama romantizmui.

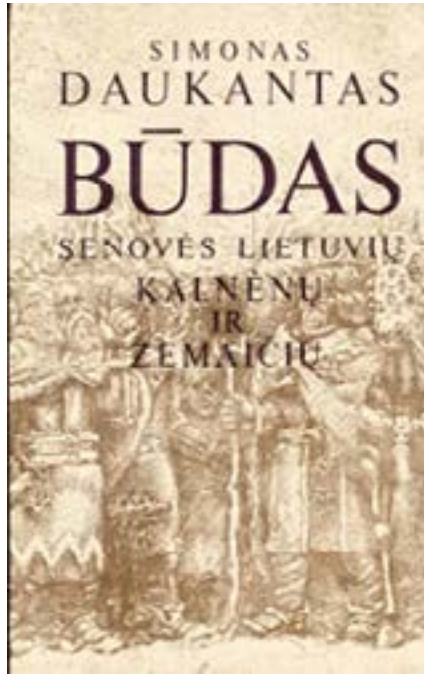
Petrapilyje užsimezgė S. Daukanto ir būsimojo žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus draugystė. Vėlesniais metais, kai jau buvo pasiligojęs, pakviestas M. Valančiaus, S. Daukantas sugrįžo į Lietuvą, apsigyveno Varniuose ir ten pradėjo dirbti. Abu turėjo didelių planų kultūros ir švietimo srityje, bet po kurio laiko jo ir M. Valančiaus keliai išsiskyrė.

Tada S. Daukantas išvyko į Svirlaukį (Kuršo gubernija), kurį laiką gyveno pas gydytoją P. Smuglevi-

(Nukelta į 4 p.)

Iš kairės: „Simonas Daukantas 1793–1864“. 1979 m. Dailininkas Kazys Rimtas Tarabilda. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo; Lenkimų centre – kryžius ir Šv. Onos bažnyčia (pastatyta 1780–1816 m.). D. Mukienės nuotrauka

Iš kairės: S. Daukanto knygų „Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“, išleistų 1993 ir 2007 m., bei Plymute (JAV) 1893 m. išleistas S. Daukanto knygos „Lietuvos istorija“ viršeliai

čių (nuo 1858 m. čia gyveno ir kultūros veikėjas, rašytojas Mikalojus Akelaitis), čia toliau palaikė ryšius su žemaičių šviesuoliais, tęsė kultūrinę veiklą. Svirlaukyje jis patobulino kai kuriuos savo rašto darbus, rengė spaudai istorinius šaltinius. 1859 m. gyveno Žemaitijoje pas seserį, pas pažįstamus dvarininkus, o nuo 1861 m. – pas Papilės parapijos administratorių kunigą Ignotą Vaišvilą. Čia buvo paskutinė jo gyvenimo stotelė.

Mirė S. Daukantas 1864 m. gruodžio 6 d. Papilėje (Akmenės r.). Ten, ant aukšto piliakalno, iki šiol gražiai prižiūrimose kapinėse, buvo ir palaidotas. Ant jo kapo stovi nupjantą medį simbolizuojantis paminklas, kurį 1926 m. sukūrė skulptorius Antanas Raudonis. Įamžinant S. Daukanto atminimą Papilėje, miestelio aikštėje, 1930 m. pastatytas skulptoriaus Vinco Grybo sukurtas S. Daukanto paminklas, kuriam pinigų surinko Lietuvos pedagogai. Kolonos priekyje yra užrašas: „Simonas Daukantas, 1793–1864, tai tas mokytojas, kuris Lietuvos tautos praeičiai kelti, jų kalbą lietuvininti, jų tautinės dvasios ugnelę kurstyti ir didingai ateičiai siekti sunkiuoju caro jungo metu žemaitiškai prirašė daugybę knygų, per visą amžių švietė, kėlė savo tautą. Kartu kartoms prisiminti laisvos Lietuvos švietėjai mokytojai šiuo paminklu pagerbė jį 1930 met.“

Paminklas Simonui Daukantui Lenkimuose (Skuodo raj.) pastatytas 1993 metais. Jį už visuo-

menės paaukotas ir valdžios skirtas lėšas sukūrė skulptorius Regimantas Midvikis ir iš Lenkimų seniūnijos kilęs architektas Adomas Skiežgelas.

1989 m. Skuodo rajone eikęs Lenkimų parodomasis-atraminis tarybinis ūkis įsteigė Simono Daukanto premiją. 1995–2003 m. jos administravimu rūpinosi Lenkimų seniūnija, nuo 2003 m. – Skuodo rajono savivaldybės administracija. Pirmaisiais metais premija buvo skiriama už ryškiausius lietuvių grožinės literatūros kūrinius ir Lietuvos istorijos tyrinėjimo darbus. Nuo 2003 m. premija teikiama iškiliems Skuodo rajono ir iš šio rajono kilusiems žmonėms, savo darbais, kilniais poelgiais garsinančiams šį kraštą Lietuvoje ir užsienyje. S. Daukanto premija skiriama kas du metai.

Literatūrinės popietės, vykusios Kalviuose apie 1997-uosius metus, dalyviai. D. Mukienės nuotrauka